

УДК 347.957 (477)

Р. М. Міщенко

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Реформування судової системи України і прийняття 7 липня 2010 року нового Закону України «Про судоустрій та статус суддів» № 2453-VI (далі — Закон) суттєво вплинули на цивільне судочинство України взагалі та на касаційне провадження в цивільному процесі зокрема.

Саме окремим питанням змін до чинного цивільно-процесуального законодавства в галузі реалізації права особи на касаційне оскарження судового рішення присвячена зазначена стаття.

Як відомо, особи, які вважають, що рішення суду, що набрало законної сили, є незаконним та таким, що порушує їх законні права та охоронювані законом інтереси, мають право на звернення до суду касаційної інстанції з метою перевірки законності рішення суду першої та апеляційних інстанцій.

До недавнього часу функції щодо касаційного перегляду цивільних справ відповідно до «Прикінцевих та перехідних положень» до ЦПК і зміни до Закону України «Про судоустрій України» здійснювала Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України. Прийняття названого Закону не тільки кардинально змінило процедуру касаційного провадження щодо перегляду судових рішень у цивільних справах, але і суттєво вплинуло на подальше функціонування Верховного Суду України, його компетенцію та повноваження.

Відповідно до п. 2 ст. 7 Закону, для забезпечення справедливого та неупередженого розгляду справ у розумні строки, встановлені законом, в Україні діють суди першої, апеляційної, касаційної інстанції і Верховний Суд України, відповідно до положення ст. 14 Закону, учасники судового процесу та інші особи у випадках і порядку, встановлених процесуальними законами, мають право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення, а також на перегляд справи Верховним Судом України. Згідно з п. 2 ст. 17 Закону, системі судів загальної юрисдикції складають: місцеві суди, апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України. Виходячи зі змісту вказаних положень стає зрозумілим, що Верховний Суд України більше не буде відігравати функції касаційної інстанції з перегляду будь-якої категорії справ. З метою реалізації права особи на касаційне оскарження рішення у цивільній справі відповідно до п. 2 ст. 31 Закону та ст. 323 ЦПК вперше в історії існування цивільного судочинства в Україні передбачено створення в системі судів загальної юрисдикції Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Право на касаційне провадження можна визначити як гарантовану державою можливість сторонам та іншим особам, які брали участь у справі, а також особам, які не брали участь у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки, звернутися до суду касаційної інстанції з метою пере-

вірки законності рішень суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, рішення і ухвали апеляційного суду, ухвалені за результатами апеляційного розгляду, що набрали законної сили (ст. 336 ЦПК).

У цивільному судочинстві України, як і у судочинстві багатьох інших держав, касаційний перегляд судових рішень є остаточною їх перевіркою з метою забезпечення правильного застосування судами норм матеріального і процесуального права. Правова регламентація касаційного провадження у цивільному судочинстві на сьогоднішній день базується на тому постулаті, що перегляд судових актів, що вступили в законну силу в касаційному порядку, є додатковою гарантією законності судового рішення. Зміна чи скасування акта судової влади можливе лише за наявності певних умов, але в принципі кожне судове рішення може бути переглянute в касаційному порядку і стати об'єктом своєрідної ревізії судового акта. Зазначений вид судового провадження в цивільному процесі є особливим, так як переглянуті судові рішення в касаційному порядку на відміну від апеляційного провадження можуть бути тільки у випадку неправильного застосування норм матеріального права і порушення норм процесуального права, що і є відповідно до п. 2 ст. 324 ЦПК безпосередньо підставами касаційного оскарження судового акта.

До недавнього часу, до моменту створення згідно з Указом Президента України «Про Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ» від 12 серпня 2010 року № 254к/96-ВР, окремої судової інституції — Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ і внесення відповідних змін до ЦПК, порядок касаційного оскарження і процедура перегляду судових рішень у цивільних справах були напрочуд неефективними, оскільки із-за перевантаженості Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України, що виконувала функцію касаційної інстанції, була неспроможна упродовж розумного строку переглянути величезну кількість цивільних справ, рішення за якими були предметом касаційного оскарження. У контексті вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі — ЄКПЛ), зазначене було суттєвим порушенням прав людини і міжнародних зобов'язань України і стало однією з основних причин необхідності проведення судової реформи в Україні. Думається, що віднині, завдяки створенню спеціалізованих судів, що будуть виконувати лише функцію касаційного провадження і не будуть перевантажені іншими повноваженнями, що здійснював Верховний Суд України, касаційне оскарження в дійсності стане додатковою гарантією захисту прав людини і сприятиме винесенню остаточного, справедливого і законного рішення суду в розумні строки, як того вимагають положення ЄКПЛ і норми ЦПК.

В українському цивільно-процесуальному законодавстві (ст. 17 Закону) відповідно до організації судової влади наряду з принципами територіальності та спеціалізації діє принцип інстанційності. Зазначений принцип полягає в тому, що цивільний процес розподіляється на провадження щодо розгляду цивільних справ судами чотирьох судових інстанцій: місцевим судом, судом апеляційної інстанції, Вищим спеціалізованим судом з розгляду цивільних і кримі-

нальних справ і Верховним судом України. При такій інстанційній системі судочинства, провадження за цивільними справами відбувається на тих засадах, що розгляд справ по суті здійснюється за загальним правилом в двох судових ланках, а касаційна інстанція відіграє роль додаткової ревізійної інстанції. Що стосується перегляду справ Верховним Судом України, то питання відносно того, яку функцію відіграє Верховний Суд, є достатньо дискусійним, так як незважаючи на те, що з норм цивільного процесуального законодавства виключені положення про виняткове провадження, перегляд справ Верховним Судом України по суті, як і раніше, залишився винятковим (ст. 355 ЦПК).

Думається, що саме такий чотириінстанційний судовий розгляд цивільної справи забезпечить найбільшу ефективність цивільного судочинства і остаточність та обов'язковість прийнятих судових актів.

Звертаючись до аспекту правової ефективності касаційного провадження, необхідно зазначити, що законне судове рішення, як акт судової влади, має бути стійким і може переглядатись лише в окремих передбачених процесуальним законодавством випадках, виключно з підстав об'єктивного, а не суб'єктивного характеру. Це означає, що жоден з учасників цивільного процесу та інших осіб, права та обов'язки яких встановлені судовим рішенням, не може вимагати перегляду судового рішення, що набрало законної сили, з метою проведення повторного слухання справи і отримання для себе більш бажаного результату. Хоча на практиці учасники цивільного процесу досить часто зловживають своїм правом на касаційне оскарження і зумисне не «бачать» суттєвих порушень норм матеріального і процесуального права ще на стадії розгляду справи, як в суді 1-ї інстанції, так і при апеляційному розгляді справи, або зумисне затягують судовий процес касаційним оскарженням з метою призупинення виконавчого провадження у справі або неможливості виконання судової постанови взагалі. Саме тому дуже важливо, щоб повноваження Вищого спеціалізованого суду, передбачені в ст. 32 Закону та ст. 336 ЦПК, використовувалися виключно для виправлення суддівської помилки, що мала місце при попередньому судовому розгляді і вплинула на висновок при вирішенні судової справи по суті, а не для отримання нового, більш привабливого для себе рішення. Перегляд рішень суду в касаційному порядку не може використовуватися як прихована апеляція і сама можливість двох переглядів на один предмет спору не є підставою для повторного розгляду. Необхідно погодитись з точкою зору В. В. Комарова щодо того, що відхилення від зазначеного принципу можливе лише тоді, коли воно спричинено незалежними і непереборними обставинами [1, 597].

На закінчення хочеться відзначити, що внесені відповідно до Закону зміни до ЦПК суттєво вплинули на мету, завдання, суть і процесуальну форму касаційного оскарження і як наслідок призведуть до суттєвого поліпшення стану речей в галузі захисту порушених, невизнаних, оспорених чи охоронюваних законом інтересів учасників цивільного процесу.

Інші аспекти касаційного провадження будуть предметом дослідження наступних публікацій.

Література

1. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Комарова. — Х. : Харків юридичний, 2008. — 928 с.

Анотація

Минченко Р. М. Деякі питання касаційного провадження в цивільному судочинстві України. — Стаття.

У статті розкриваються окремі аспекти змін до цивільно-процесуального законодавства в галузі касаційного провадження, пов'язані з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Ключові слова: цивільне судочинство, касаційне оскарження, касаційне провадження, Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Аннотация

Минченко Р. М. Некоторые вопросы кассационного производства в гражданском судопроизводстве Украины. — Статья.

В статье раскрываются отдельные аспекты изменений гражданско-процессуального законодательства в области кассационного производства, связанных с принятием Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей».

Ключевые слова: гражданское судопроизводство, кассационное производство, кассационное обжалование, Высший специализированный суд по рассмотрению гражданских и уголовных дел.

Summary

Minchenko R. M. Some Questions of Cassation Proceedings in the Civil Proceedings of Ukraine. — Article.

This article highlights some aspects of changings in civil procedural law made in the sphere of Cassation procedure which refer to the adoption of the Law of Ukraine «On the judicial system and status of judges».

Keywords: civil legal procedure, cassation procedure, cassation appeal, the Supreme specialized court of considering civil and criminal cases.

УДК 347.951

І. В. Андронов

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЗВ'ЯЗКУ З НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Цивільним процесуальним законодавством України передбачена інстанційна система перевірки судових рішень, тобто правосудність рішення, ухваленого одним судом, перевіряє інший суд, вищої судової інстанції по відношенню до того суду, який це рішення ухвалив. Проте закон встановлює і можливість позаінстанційного контролю або самоконтролю за судовими рішеннями, тобто здійснення контролю за рішенням самим судом, який його ухвалив. Одним із видів такого позаінстанційного контролю і є перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, що є окремою стадією судового процесу в рам-